MEINDERT FENNEMA

Happyship Rotterdam

In 79 dagen de wereld rond

2022 Prometheus Amsterdam

© 2022 Meindert Fennema
Omslagontwerp Jan van Zomeren
Foto omslag Cas Oorthuys/Nederlands Fotomuseum
Zetwerk Elgraphic
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 5142 3

1
DE WILHELMINAKADE

Toen wij van
Rotterdam vertrokken...

DE HAVENZANGERS
NOVEMBER 1964

Uitstappen bij de halte Wilhelminakade, hadden ze gezegd. Hij zag het kantoor van de Holland-Amerika Lijn in de verte liggen: een trots gebouw met twee groene torentjes. Het leek op het kantoor van zijn vader, maar dan veel groter en hoger.

Het interieur deed hem nog sterker denken aan het kantoor van zijn vader: een granito vloer in de brede gang, donkergroene deuren in bruine kozijnen en beige behang. Voor de deuren lagen kolossale kokosmatten.

Hij meldde zich bij de receptie. Er stond een bezoek aan de bedrijfsarts op het programma; de arts zag meteen dat er met zijn rechterarm iets aan de hand was. 'Wat heb je aan die arm?' Hij wachtte zijn antwoord niet af. 'Kun je met die hand de reling vasthouden?'

'Geen probleem,' antwoordde Jelle en dat antwoord bleek voldoende. 'Je hebt geluk,' vervolgde de arts. 'We komen personeel tekort en studenten melden zich nu niet. Die willen alleen in de zomer varen. Maar we zullen je toch maar geen

kelner maken, daarvoor heb je twee goeie handen nodig.' Hij maakte een aantekening in zijn medisch dossier.

Een week later kreeg Jelle bericht dat hij was aangenomen; 'in de Algemene Dienst' stond er in de brief. Hij zou half november met het Stoomschip Rotterdam vertrekken en vijf maanden later weer terugkeren. Zijn broer had een zomer op de Statendam gevaren, als nachttelefonist, waardoor hij op de hoogte was van de nachtelijke activiteiten van de passagiers. Dat leek Jelle ook wel wat. Vóór zijn vertrek moest hij zich nog tegen pokken laten inenten en tegen de gele koorts.

Jelle nam contact op met de afdeling vaccinaties van het ziekenhuis, maakte het uit met zijn vriendin ('ik trek nu de wijde wereld in; wacht niet op mij') en kocht een dagboek. Daarna werd hij ziek van de pokkeninjectie. Door de koorts en de pijn ging hij twijfelen aan zijn besluit om te gaan varen.

Hij zou voor bijna een halfjaar op zee zijn; op een schip dat hij niet kende, met mensen die hij niet kende.

Ze zouden eerst naar New York varen; daarna volgden vanuit New York vier Caribische cruises en een wereldreis van tachtig dagen. In tachtig dagen de wereld rond? Toen hij dat hoorde op het kantoor van de HAL leek het te mooi om waar te zijn, maar nu bedacht hij dat hij dus ook met de kerstdagen en op oudjaarsavond niet thuis zou zijn. Hij kreeg spijt van zijn overhaaste beslissing, die niet eens een echte beslissing was...

Op 16 november werd Jelle in alle vroegte door zijn vader en moeder naar de Wilhelminakade gebracht. Daar aangekomen moest zijn moeder huilen. Zij omhelsde hem alsof hij nooit meer terug zou komen. 'Tot over een halfjaar,'

hoorde Jelle zichzelf zeggen. Daarna gaf hij zijn vader zwijgend een hand. 'Behouden vaart,' sprak zijn vader plechtig.

Eenmaal binnen in het HAL-gebouw moest hij zijn vaccinatiepapieren en zijn paspoort inleveren. Er werd een foto van hem genomen, waarbij hij zelf zijn nummer voor zijn borst moest houden. Jelle moest papieren tekenen en kreeg een groen monsterboekje.

Met dat monsterboekje in zijn rechterhand en zijn koffer in zijn linker moest hij in een lange rij gaan staan en wachten op nadere instructies. De vertrekhal maakte een rommelige indruk. Officieren liepen in en uit. Jongens in kaki broeken sjouwden met hun plunjezak. Achter een te kleine tafel zaten twee mannen in uniform. Zij bekeken het monsterboekje van elk van de jongens die in de rij stonden en stuurden de een naar links en de ander naar rechts, in schijnbaar willekeurige volgorde.

Jelle moest naar rechts. De mannen achter de tafel hadden hem ingedeeld bij de pantrydienst. Daar moest je koffie, thee en frisdranken klaarzetten voor de kelners. Als de passagiers aan de wal waren had je dus niets te doen en kon je dus ook passagieren. Maar dat zou hij pas later ontdekken.

De jongens die naar links werden gestuurd kwamen terecht bij de huishoudelijke dienst. Dan had je op zee vrijwel niets te doen, maar in de havens des te meer. Dan moest je helpen met laden en lossen. Je kwam dus nauwelijks van boord.

Jelle kreeg een zak met scheepskleding en een hut op het D-deck. Toen hij zich daar meldde riep een gedrongen Chinees: 'Het is hier vol! WEGWEZEN!' Hij zag er niet uit alsof hij voor rede vatbaar was.

Jelle liep terug naar de incheckbalie; de man achter de balie leek verbaasd. 'Er slapen er daar maar drie,' mompelde hij en hij zette een vraagteken op de lijst. 'Ze hebben me weggestuurd,' zei Jelle. Nu kreeg hij een hut op het B-deck. De hut bevond zich vlak boven de schroef, maar ook dat zou hij pas later merken. Zijn hut was een zespersoonshut: twee stapelbedden, elk voorzien van drie matrassen. Op de onderste lag je bijna op de vloer, op de bovenste lag je bijna tegen het plafond. Een Indonesiër wees hem zijn slaapplaats: de bovenste kooi aan de kant van de deur.

Jelle kreeg ook een kleerkast, niet breder dan 40 centimeter. In die kast kon zijn koffer net rechtop staan. Daarboven was plaats voor zijn broeken, zijn hemden en onderbroeken. Hij legde zijn boeken op een plankje in zijn kooi, dat opstaande randen had. 'Sluit je kast goed af; ze stelen hier als de raven,' zei de Indonesiër. Jelle bekeek de andere hutbewoners, wat oudere mannen die zwijgend hun koffer uitpakten en hun spullen in een kast propten. 'Spanjolen,' zei de Indonesiër.

Alleen de allerlaagste rangen van het personeel sliepen in zespersoonshutten, de rest van het lagere personeel sliep in vierpersoonshutten. De onderofficieren deelden een tweepersoonshut en de officieren hadden een eigen hut. Maar ook dat zou hij pas veel later te weten komen. Nadat hij zich in zijn hut had geïnstalleerd, ging Jelle op onderzoek uit. Hij was, volgens het papier dat hem aan de tafel met de onderofficieren overhandigd was, ingedeeld bij de pantry op het Upper Promenade Deck. 'Ga daar maar vast heen,' had de Indonesiër gezegd. 'Daar kun je je dienstrooster ophalen.'

Jelle liep op goed geluk naar de lift. Dat was niet eenvou-

dig. Het schip was een doolhof van gangen, allemaal in dezelfde lichtgele kleur geverfd, met identieke deuren waar het hutnummer boven stond. Die gangen werden onderbroken door waterschotten, die in geval van nood dichtgeschoven werden om te voorkomen dat het water dat door een gat in de romp naar binnen stroomde zich door het hele schip zou verspreiden. Hij moest iemand de weg vragen.

Vanaf het B-deck kon je de bemanningslift zeven keer laten stoppen: je kwam eerst op het A-deck, dan op het Main Deck, dan volgden het Lower Promenade Deck, het Promenade Deck, het Upper Promenade Deck, het Boat Deck, en ten slotte het Sun Deck. Eenmaal op het Upper Promenade Deck aangekomen vond hij de weg naar zijn pantry, maar daar was nog niemand. In de pantry stonden drie koffiezetmachines, er was een aanrecht met een spoelbak en een roestvrijstalen tafel met daaronder rijen met dienbladen. Er was ook een deur naar het dek. Jelle besloot eerst het schip te verkennen. Hij liep de pantry uit, rechtsaf in de richting van de Smoking Room; daar stond een groot aantal bridgetafels opgesteld.

Jelle liep de Smoking Room door en belandde in de Tropic Bar. Er was niemand. Achter de Tropic Bar bevond zich de Ritz Carlton: een enorme zaal, die wel 5 meter hoog was. Er was een balkon waar een brede trap naartoe ging. Langs deze gebogen trap was een reusachtige wandschildering, waarop een zwerm vogels tussen bergen door vloog.

Aan de andere kant van de zaal was een bronzen dansvloer aangebracht. Daarnaast stond ook een piano. Een muzikant was bezig met een van de reusachtige versterkers die op de rand van het podium stonden opgesteld. Aan de

overkant keek je door grote ramen uit op de Nieuwe Waterweg.

Terug bij het trappenhuis liep Jelle langs een kantoor met het bordje CHIEF STEWARD'S OFFICE en vervolgens langs de juwelierswinkel en een kapsalon waarop met grote letters BEAUTY PARLOR stond. Zo kwam hij in de Ambassador Lounge. Die had gouden wanden met ronde glazen; het leek alsof er honderden reuzenflessen in de wanden waren verwerkt. Midden in de Ambassador Lounge bevond zich weer een dansvloer, met een stervormig mozaïek. Jelle liep verder en bereikte het balkon van het op het Promenade Deck gelegen theater.

De pantry bevond zich rechts van het centrale trappenhuis dat met schotten zo was opgedeeld dat de passagiers van de eerste klas en de passagiers van de toeristenklas elkaar niet tegenkwamen. Door de glazen, maar ondoorzichtige scheidingswanden konden de eersteklaspassagiers en die van de toeristenklasse elkaar niet eens zien.

Als je van het Upper Promenade Deck – dat een eersteklasdek bleek te zijn – naar beneden liep, kwam je op het Promenade Deck. Als eersteklaspassagier werd je direct doorgeleid naar het Lower Promenade Deck, waar zich de meeste eersteklashutten bevonden. Het Main Deck was in tweeën gedeeld: de eersteklaspassagiers liepen over de voorste gangway, de toeristenklaspassagiers liepen over de achterste gangway naar buiten.

Jelle liep terug naar de pantry op het Upper Promenade Deck. De middenwanden van het trappenhuis waren van blauw glas en brons; in het ondoorzichtige glas waren vogels en vissen te zien. Het traliewerk onder de leuningen was

goudkleurig. Het trappenhuis deed hem denken aan een schilderij van Escher.

Terug op het Upper Promenade Deck vond hij de pantry weer aan zijn rechterhand. Hij liep er nog een keer naar binnen. Plotseling stond hij voor dezelfde Chinees die hem weggestuurd had uit de hut op het D-deck. De man keek hem dreigend aan. 'Wie ben jij?'

Jelle noemde zijn naam.

'Om twee uur hier zijn! Uniform aan!'

Het bevel werd in zijn gezicht geslingerd.

Op dat moment kwam een oudere man binnen in een groen uniform. 'Wie ben jij?' vroeg de oude man.

'Hij is nieuw!' riep de Chinees, voordat Jelle antwoord kon geven.

'Jij bent zeker student?' zei de man.

Jelle wist niet wat hij daarop moest zeggen; hij knikte.

Toen hij om twee uur terugkwam waren alle pantrybediendes van de Upper Promenade daar verzameld. Hij herkende de Indonesiër die hem zijn kooi gewezen had. Er stonden nog vier oudere mannen die eruitzagen als Spanjaarden. Zij stonden rond de Chinees.

'Je bent te laat,' schreeuwde de Chinees. 'JE UNIFORM. Jij gaat in de nachtdienst. Van halfacht tot halfvier. En de middagdienst met mij. Van halftwaalf tot twee! OMKLEDEN.'

*

De pantrydeur naar het dek stond open: honderden passagiers stonden aan de reling om te kijken hoe de Rotterdam zich losmaakte van de Wilhelminakade. Jelle ging ook aan de reling staan. Toen hij naar beneden keek zag hij het water

kolken langs de romp. De oudere man die hem in de pantry gevraagd had hoe hij heette, stond naast hem te kijken. De boot leek stil te liggen, alleen het water was in beweging.

'Mijn naam is Kees,' zei hij, 'hoe heet jij?' Jelle noemde zijn naam. 'Waarom heb jij aangemonsterd? Je wou zeker wat van de wereld zien!'

'Ik kom van school,' zei Jelle. 'Ik kan geen boek meer zien.'

'Boeken zul je hier niet veel zien,' zei Kees. 'Wel koppen en schotels. Voor alle eersteklaspassagiers moet jij thee en koffie maken.' Hij zweeg even. 'Maak je niet druk om Oei; die schreeuwt altijd. Hij is niet zo kwaad als hij eruitziet; maar je moet je niet met zijn zaken bemoeien.'

Verderop stond een man in een uniform met vier strepen.

'Dat is de chief steward,' zei Kees. 'Als ie je ziet in de passagiersverblijven, dan ben je nog niet jarig.'

Kees vertelde dat hij purser was geweest bij de KLM. Op zijn 55ste was hij met pensioen gegaan, maar toen zijn vrouw overleed besloot hij aan te monsteren bij de HAL. Niet als purser maar als deck steward. Die degradatie nam hij voor lief: alles beter dan alleen thuis te zitten. 'Deck steward zijn is fijn,' zei hij, 'je bent altijd buiten.' Het groene deckstewardtenue droeg hij als een officiersuniform.

Van enige beweging was op de Nieuwe Waterweg niets te merken, je voelde alleen het trillen van de turbines. Pas toen de Rotterdam de Noordzee opvoer kwam er beweging in het schip. Het geluid van de scheepsmotoren zwol aan, alles begon te schudden en een lichte deining werd voelbaar. Toen Jelle over de reling hing keek hij in een gapend zwart gat,

waarin hij alleen witte golven zag, door de boeg omhooggegooid. Het leek wel of de boeggolven werden aangelicht. Het geluid van de golven die tegen de romp sloegen vormde een rustgevende achtergrond bij het gebrom van de scheepsmotoren. Eenmaal gewend aan de duisternis zag Jelle het water stromen langs het schip. Hij verbaasde zich over de snelheid. In de verte zag hij de lichten van andere schepen op zee – en toen hij omkeek zag hij de zee van licht van de Rotterdamse haven.

In de pantry werkte Jelle 's nachts met twee Spanjaarden die het werk gemakkelijk samen afkonden. Jelle wist niet precies wat hij moest doen. Zo nu en dan maakte hij een kop koffie en zette die op het dienblad van een wachtende kelner.

De volgende ochtend werd Jelle gewekt door het geschreeuw van Oei. 'SLOEPENROL, SLOEPENROL! MEEKOMEN!' Jelle schoot uit bed, stootte zijn hoofd en viel bijna uit zijn kooi. 'OPSCHIETEN!' schreeuwde Oei. Ook zijn hutgenoten haastten zich naar het Boat Deck. De bemanningsleden moesten zich melden bij de reddingsboot waarin ze waren ingedeeld. Jelle wist niet waar hij was ingedeeld.

Later schreef hij in zijn dagboek: 'Vanmorgen sloepenrol – sta je in je pyjama een halfuur op het Boat Deck. Het was stervenskoud.'

Kort daarop kwamen ze in Southampton aan, waar honderden nieuwe passagiers aan boord kwamen. Zodra de Rotterdam Southampton verlaten had kreeg lange deining van de Atlantische Oceaan vat op het schip. De Rotterdam begon te stampen en te slingeren. Jelle liep naar buiten en keek naar de reusachtige golven die maakten dat het water